

CERCURAN

Nom d'un llogaret de les Viles de Turbó, poble agregat a Torlarribera (Alta Ribagorça), i d'una vall homònima a l'altra banda de la Noguera Ribagorçana, 30 k. a l'ESE., entre Espluga de Serra i el seu agre. Torre Tamúrcia.

PRON. 1): *øerkurán*, allí mateix i a Les Viles (1957, 1964); 2): *serkurán* a La Torre i a Espluga (1957).

Hi ha encara un parònim aragonès, una pda. de l'alta vall de Torla (Alt Aragó central), que Elcok nota *Øerburán* (1.^a Reun. de Top. Piren., 90). Com que avui en aquestes valls són molts els qui castellanitzen, sembla que hagi d'estar per *Cerxurán*, amb una -š- divergent de la -k- dels dos parònims: en tot cas deu ser un nom d'igual origen que els dos catalans, o semblant.

El més conegut és el llogaret del Turbó, en el territori del qual es troba el famós balneari, i les seves fonts minerals de gran renom. És l'últim llogaret de la nostra llengua, allí ja en una variant de forta transició cap a l'aragonès; que hem estudiat En Gulsoy i jo, amb llargs interrogatoris i intercanvis, amb l'excel·lent inf. Garruz, en la visita conjunta que hi férem l'any 1964, i en una altra d'En Gulsoy l'any següent. Es troba al bell peu de la massa espadada del Turbó, ja un poc aigües avall del Balneari.

Ja antic i documentat en el fogatge de 1495, amb 3 focs, còpia inacurada on posen *Cercurant* amb una -t- mal llegida, per -c-, i probablement la -t final és també ultracorrecta. La cosa característica de *Cercuran* són les fonts, en particular les termals, que s'han canalitzat fins al balneari, i alguna altra que En Garruz qualificava de *mól frèda*, totes les quals formaven l'aigua de la vall, o «barranco de la Torcia», que va a desaguair a l'Ésera (XIX, 77).

La pda. homònima de la Ribagorçana és, vista des de la Torre Tamúrcia, més enllà de la Llau de Tamars, entre La Torre i Espluga de Serra. Tant l'inf. de La Torre (XVIII, 200b4) com el d'Espluga (XVIII, 200b11), el que hi posaren més de relleu és *La Font de Cercuran*.

ETIM. Una cosa podem donar per segura i és que es tracta d'un nom pre-romà; com ja vaig dir en E.T.C. II, 51 n., i I, 162: aquí sense pronunciar-me si era cèltic o ibero-basc, però deixant més oberta la 2a. alternativa, la que correspon a la vasta majoria dels noms continguts en aquesta llista.

Entre els terminats en -n, s'hi dibuixen dos grups: els en -an provinents probablement del celto-basc *andi* 'gran', com *Iran* (I, 208) i *Orante/Urrantia* (n. 59), als quals semblaria adequat d'afegir *Calberante* (223, 270), si l'anàlitzem com un compost del ben conegut *Calbera* (E.T.C. I, 123; II, 70). L'altre, conté el basc *aran* 'vall', amb el qual posava jo (E.T.C. I, 125), no sols el nom de la Vall d'*Aran*, sinó també *Estaran*, on s'endeuina el component basc *esto* 'clos, tancat' —el d'*Estერი, Estana* etc.— i també escau incloure-hi *Campanan*, puix que deu haver-hi *oá* > *a* (com en *Estaran*), perquè en coneixem una variant *Campanan*, on sembla

que la reducció d'un compost *Campo-aran* s'ha fet a profit de la vocal primera. El fet de ser també *Cercuran* el nom de 2 o 3 valls, invitaria a analitzar-lo així, i a incloure'l en el 2n. grup, com realment m'inclino.

Però en realitat no en podem estar segurs. Car no veiem quin podria ser el primer component. De manera que si no volem sortir de terreny segur no podem passar del diagnòstic: pre-romà, probablement del compartiment ibero-basc.

L'analogia de *Campo-aran* > *Campanan* induïx a cercar-hi un element *Cerco/u-*. Però què seria això? Descartem que es tracti de CERCU 'alzina', perquè aquest mot és romànic, no basco-ibèric; i llatí vulgar arcaic, no pas mot pervivent com *campo*. Assagem alguns tempteigs, però a base de mots que ens constin com versemblants en basc: sigui verament euskèrics o iberoïdes, sigui comprovats com existents en basc.

Carcolze KARRI-KÓ-BIDE 'el camí (*bide*) del penyal (*karri*)' units per -ko-, basc amb valor de genitiu. Suposant que ací també hi hagués -ko-*aran*, s'arribaria a -*curan*, dominant-hi la vocal velar, com en *Campanan*. Però per a *Cer-* no veiem res satisfactori: si no fos *çarta/çerte* 'brancatge', que hem desxifrat en *Certascan* de Cardós (E.T.C. I, 83) i en l'andorrà *Certers* (E.T.C. II, 32). Llavors, quelcom com *çerta-ko-aran* 'vall ramuda, vall de brancatges' ja fóra concebible en basc, però no ens agradaria una síncope de -*ta-*. Zert(i)-ko...?

Difícilment tal vocalisme; i en general, tal síncope amb la -r- conservada sorda. Objeció que s'esviaria si poguéssim imaginar que hi hagués un més primitiu *Zerr-* sense aquest -*ta*. Suposant que el radical CERRUS/CARR- que ha donat tants noms de quercínies cat. *garric* ll. *cerrus*, cat.-cast. *carrasca*, moss. *çiriça*, beiber *akerruš* (DECAT 3, IV, 370b56 ss., 393a, b50, 59, a56 ss., 393 n. 8) ¿en seria germà el basc *çerta/çarta*, amb un -*ta* sufixal? Llavors *çerr-ko-aran* ja fóra una via practicable per desfer-nos d'aqueixa objecció fonètica. Però això és un tempteig temerari: ni 'garric' o 'alzina' és el mateix que 'branca', ni hi ha base per unir el *ça-* basc amb un ibero-líbic KERR-, car els consonatismes inicials són massa diferents.

Un altre camí potser el suggereix un NL navarrès *Cercastello*, que veig documentat per Lacarra, junt (però distingint-los) amb *Cascastillo*. Aquest sembla resultat de combinar amb CASTELLUM o el seu succedani basquitzat *gaztelu*, el ll. vg. CARCAR 'vall encaixonada'. El duplicat *Car-/Cer-* s'explicaria si ho lliguem amb el duplicat CARCAR/CARCER del ll. clàssic/vulgar, i de la toponímia hispano-romànica: val. *Càrcer* (*Sumacàrcer*), *Torre Carcerenya*, cast. *Valcàrcel*, al costat del cat. *Vallcàrcara* o *Vallcarca*; és a dir CAR(CAR)CASTELLU, haplologitzat *Car-castello*; i en CARCER-CASTELLU l'haplologia no hauria vingut sinó després de metatitzar-ho en *Cer-(car)-castello*. Suposàriem que les valls dites *Cercuran*, que certament són força encaixonades —la de Les Viles ho és enormement, sota el penyal gegantesc del Turbó—, prenguessin nom del mateix CARCER de *Valcàrcel* + *aran* 'vall', però amb la metà-